

UDK 37

**INTERNATIONAL
JOURNAL**

ISSN 2545 - 4439
ISSN 1857 - 923X

Institute of Knowledge Management

KNOWLEDGE

Scientific papers

SOCIAL SCIENCES

Vol. 22.2

KIJ

Vol. 22

No. 2

pp. 325 - 638

Skopje 2018

Global Impact & Quality Factor 1.322 (2016) <http://globalimpactfactor.com/knowledge-international-journal/>

KNOWLEDGE

KNOWLEDGE - INTERNATIONAL JOURNAL
SCIENTIFIC PAPERS
VOL 22.2

Promoted in Vrnjacka Banja, Serbia

16-18.03.2018

KNOWLEDGE – International Journal

Vol. 22.2

Vrnjacka Banja, Serbia, March, 2018

INSTITUTE OF KNOWLEDGE MANAGEMENT

SKOPJE, MACEDONIA

KNOWLEDGE

International Journal Scientific papers Vol. 22.2

EDITORIAL BOARD

Vlado Kambovski PhD, Robert Dimitrovski PhD, Siniša Zarić PhD, Maria Kavdanska PhD, Venelin Terziev PhD, Mirjana Borota – Popovska PhD, Cezar Birzea PhD, Ljubomir Kekenovski PhD, Aleksandar Nikolovski PhD, Ivo Zupanovic, PhD, Savo Ashtalkoski PhD, Svetlana Trajković PhD, Zivota Radosavljević PhD, Laste Spasovski PhD, Mersad Mujevic PhD, Milenko Dzeletovic PhD, Margarita Koleva PhD, Nonka Mateva PhD, Rositsa Chobanova PhD, Predrag Trajković PhD, Dzulijana Tomovska PhD, Nedzat Koraljić PhD, Nebojsa Pavlović PhD, Nikolina Ognenska PhD, Lisen Bashkurti PhD, Trajce Dojcinovski PhD, Jana Merdzanova PhD, Zoran Srzentić PhD, Nikolai Sashkov Cankov PhD, Marija Kostic PhD

Print: GRAFOPROM – Bitola

Editor: IKM – Skopje

For editor

Robert Dimitrovski, PhD

KNOWLEDGE

International Journal Scientific Papers Vol. 22.2

ISSN 1857-923X for e - version

ISSN 2545-4439 for printed version

SCIENTIFIC COMMITTEE

President: Academician Prof. Vlado Kambovski, PhD

Vice president: Prof. Robert Dimitrovski PhD, Institute of Knowledge Management - Skopje (Macedonia)

Members:

- Prof. Aleksandar Nikolovski PhD, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Aleksandar Korablev PhD, Dean, Faculty for economy and management, Saint Petersburg State Forest Technical University, Saint Petersburg (Russian Federation)
- Prof. Azra Adjajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Antoanela Hristova PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Anita Trajkovska PhD, Rochester University (USA)
- Prof. Anka Trajkovska-Petkoska PhD, UKLO, Faculty of technology and technical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Alisabri Sabani PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Ahmad Zakeri PhD, University of Wolver Hampton, (United Kingdom)
- Prof. Ana Dzumalieva PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Branko Sotirov PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Branko Boshkovic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Branimir Kampl PhD, Institute SANO, Zagreb (Croatia)
- Prof. Baki Koleci PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
- Prof. Branislav Simonovic PhD, Faculty of Law, Kragujevac (Serbia)
- Prof. Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University “Goce Delcev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Cezar Birzea, PhD, National School for Political and Administrative Studies, Bucharest (Romania)
- Prof. Cvetko Andreevski, Dean, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Drago Cvijanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Dusan Ristic, PhD Emeritus, College of professional studies in Management and Business Communication, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dimitar Radev, PhD, Rector, University of Telecommunications and Post, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Daniela Todorova PhD, Rector of “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Dragan Kokovic PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dragan Marinkovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Daniela Ivanova Popova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Dzulijana Tomovska, PhD, Dean, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)
- Prof. Emilija Djikić Jovanović, PhD, High School of Arts and Technology, Leskovac (Serbia)
- Prof. Erzika Antic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)

- Prof. Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Trnovo (Bulgaria)
- Prof. Helmut Shramke PhD, former Head of the University of Vienna Reform Group (Austria)
- Prof. Hristina Georgieva Yancheva, PhD, Rector, Agricultural University, Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Hristo Beloev PhD, Bulgarian Academy of Science, Rector of the University of Rousse (Bulgaria)
- Prof. Izet Zeqiri, PhD, Academic, SEEU, Tetovo (Macedonia)
- Prof. Ivan Marchevski, PhD, Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Doc. Igor Stubelj, PhD, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Ivan Petkov PhD, Rector, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Isa Spahiu PhD, AAB University, Prishtina (Kosovo)
- Prof. Ivana Jelik PhD, University of Podgorica, Faculty of Law, Podgorica (Montenegro)
- Prof. Islam Hasani PhD, Kingston University (Bahrein)
- Prof. Jova Ateljevic PhD, Faculty of Economy, University of Banja Luka, (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Jove Kekenovski PhD, Faculty of Tourism, UKLO , Bitola (Macedonia)
- Prof. Jonko Kunchev PhD, University „Cernorizec Hrabar“ - Varna (Bulgaria)
- Prof. Jelena Stojanovic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof Karl Schopf, PhD, Akademie fur wissenschaftliche forchung und studium, Wien (Austria)
- Prof. Katerina Belichovska, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Krasimir Petkov, PhD, National Sports Academy “Vassil Levski”, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Kamal Al-Nakib PhD, College of Business Administration Department, Kingdom University (Bahrain)
- Prof. Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Laste Spasovski PhD, Vocational and educational centre, Skopje (Macedonia)
- Prof. Lujza Grueva, PhD, Faculty of Medical Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Lisen Bashkurti PhD, Global Vice President of Sun Moon University (Albania)
- Prof. Lence Mircevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Ljubomir Kekenovski PhD, Faculty of Economisc, UKIM, Skope (Macedonia)
- Prof. Ljupce Kocovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Marusya Lyubcheva PhD, University “Prof. Asen Zlatarov”, Member of the European Parliament, Burgas (Bulgaria)
- Prof. Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Maja Lubenova Cholakova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Mirjana Borota-Popovska, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Prof. Mihail Garevski, PhD, Institute of Earthquake Engineering and Engineering Seismology, Skopje (Macedonia)
- Prof. Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Mitko Kotovchevski, PhD, Faculty of Philosophy, UKIM, Skopje (Macedonia)

-
- Prof. Milan Radosavljevic PhD, Dean, Faculty of strategic and operational management, Union University, Belgrade (Serbia)
 - Prof. Marija Topuzovska-Latkovikj, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Marija Knezevic PhD, Academic, Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
 - Prof. Margarita Koleva, PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
 - Prof. Margarita Bogdanova PhD, D.A.Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
 - Prof. Mahmut Chelik PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
 - Prof. Marija Mandaric PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
 - Prof. Mustafa Kacar PhD, Euro College, Istanbul (Turkey)
 - Prof. Marina Simin PhD, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
 - Prof. Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
 - Prof. Mitre Stojanovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
 - Prof. Miodrag Smelcerovic PhD, High Technological and Artistic Vocational School, Leskovac (Serbia)
 - Prof. Nenad Taneski PhD, Military Academy “Mihailo Apostolski”, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Nevenka Tatkovic PhD, Juraj Dobrila University of Pula, Pula (Croatia)
 - Prof. Natalija Kirejenko PhD, Faculty For economic and Business, Institute of Entrepreneurial Activity, Minsk (Belarus)
 - Prof. Nikolay Georgiev PhD, “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
 - Prof. Nikolina Ognenska PhD, Faculty of Music, SEU - Blagoevgrad (Bulgaria)
 - Prof. Nedzat Korajlic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
 - Prof. Nishad M. Navaz PhD, Kingdom University (India)
 - Prof. Oliver Iliev PhD, Faculty of Communication and IT, FON University, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Oliver Dimitrijevic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
 - Prof. Paul Sergius Koku, PhD, Florida State University, Florida (USA)
 - Prof. Primoz Dolenc, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
 - Prof. Predrag Trajkovic PhD, JMPNT, Vranje (Serbia)
 - Prof. Petar Kolev PhD, “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
 - Prof. Pere Tumbas PhD, Faculty of Economics, University of Novi Sad, Subotica (Serbia)
 - Prof. Rade Ratkovic PhD, Faculty of Business and Tourism, Budva (Montenegro)
 - Prof. Rositsa Chobanova PhD, University of Telecommunications and Posts, Sofia (Bulgaria)
 - Prof. Rumen Valcovski PhD, Imunolab Sofia (Bulgaria)
 - Prof. Rumen Stefanov PhD, Dean, Faculty of public health, Medical University of Plovdiv (Bulgaria)
 - Prof. Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade, Belgrade (Serbia)
 - Prof. Sasho Korunoski, Rector, UKLO, Bitola (Macedonia)
 - Prof. Sashko Plachkov PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
 - Prof. Sofronija Miladinovski, PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
 - Prof. Sreten Miladinovski, PhD, Dean, Faculty of Law, MIT University (Skopje)

- Prof. Snezhana Lazarevic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Stojan Ivanov Ivanov PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Svetlana Trajkovic PhD, High School of applied professional studies, Vranje (Serbia)
- Prof. Snezana Stoilova, PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Stojna Ristevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Suzana Pavlovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Saad Motahhir PhD, High School of Technology, Fez (Morocco)
- Prof. Sandra Zivanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Trayan Popkochev PhD, Dean, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Todor Krystevich, Vice Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Doc. Tatyana Sobolieva PhD, State Higher Education Establishment Vadiym Getman Kiyev National Economic University, Kiyev (Ukraine)
- Prof. Tzako Pantaleev PhD, NBUniversity , Sofia (Bulgaria)
- Prof. Tosko Krstev PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Tihomir Domazet PhD, President of the Croatian Institute for Finance and Accounting, Zagreb (Croatia)
- Prof. Venelin Terziev PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Violeta Dimova PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Volodymyr Denysyuk, PhD, Dobrov Center for Scientific and Technological Potential and History studies at the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)
- Prof. Valentina Staneva PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Vladimir Tomošević, PhD dekan, Fakultet za inženjerski menadžment, Univezitet Union "Nikola Tesla", Beograd, (Srbija)
- Prof. Vladimir Lazarov PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Vasil Zecev PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Venus Del Rosario PhD, Arab Open University (Philippines)
- Prof. Yuri Doroshenko PhD, Dean, Faculty of Economics and Management, Belgorod (Russian Federation)
- Prof. Zlatko Pejkov, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Zivota Radosavljevik PhD, Dean, Faculty FORCUP, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Zoja Katru PhD, Prorector, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof. Zorka Jugovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)

ORGANIZING COMMITTEE

- Robert Dimitrovski PhD, Institute of Knowledge Management, Skopje (Macedonia)
- Venelin Terziev PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade, Belgrade (Serbia)
- Snežana Milićević PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Evdokia Petkova, South West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Marios Miltiadou, PhD, Aristotle University of Thessaloniki, Thessaloniki (Greece)
- Azra Adjajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Branko Boskovic PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Bulgaria)
- Ana Dzumalieva PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Tarnovo (Bulgaria)
- Isa Spahiu PhD, International Balkan University, Skopje (Macedonia)
- Hatidza Berisha, Military Academy, University of Defense, Belgrade (Serbia)
- Violeta Dimova, PhD, University “Goce Delcev”, Stip (Macedonia)
- Mirjana Borota – Popovska, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Izet Zeqiri, PhD, South East European University, Tetovo (Skopje)
- Ekaterina Arabska, PhD, Vasil Levski National Military University, Veliko Tarnovo (Bulgaria)
- Rumen Valcovski PhD, Imunolab, Sofia (Bulgaria)
- Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)

Contents

DEVELOPMENT OF INSTRUMENTARY FOR THE RESEARCH OF THE EFFECT OF TECHNOLOGIES AND THE NEW MEDIA ON DIGITAL COMPETENCES, FAMILY AND CHILDHOOD OF CHILDREN IN PRE-SCHOOL AND PRIMARY SCHOOL EDUCATION	341
Rumyana Papancheva	341
Krasimira Dimitrova	341
Lyubomira Parijkova	341
Margarita Terzieva	341
Elena Dicheva	341
GOOD KNOWLEDGE OF ENGLISH AS THE GATEWAY TO KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS	349
Ivana Marinković	349
Dragana Pešić	349
EARLY SCHOOL LEAVING IN FOCUS OF EDUCATIONAL POLICY IN EUROPEAN AND BULGARIAN LEGISLATION	357
Marieta Gunovska	357
CONTEMPORARY METHODS OF ASSESSMENT	365
Angelina Kirkova-Bogdanova	365
Daniela Taneva	365
Yordanka Tsokova	365
Radoslava Katsarska	365
Yordan Marchev	365
TYPOLGIE OF CAREER EDUCATION’S METHODS IN SECONDARY SCHOOL	371
Dimitar Iskrev	371
FAIRY-TALE GAME – TECHNOLOGY FOR THE IMPLEMENTATION OF KNOWLEDGE MATHEMATICS IN KINDERGARTEN	377
Krasimira Dimitrova	377
HEURISTICS IN THE PROCESS OF SOLVING MATHEMATICALLY PROBLEMATIC SITUATIONS IN PRIMARY SCHOOL	383
Valentina Chileva	383
MATHEMATICAL COMPETENCY INCREASE IN PROJECT BASED ACTIVITIES CONDITIONS IN THE EARLY STAGE OF EDUCATION IN MATHEMATICS	387
Radoslava Topalska	387
OPTIONS FOR COMPILING WORD PROBLEMS WITH TABULATED NUMERICAL DATA	391
Gabriela Kirova	391
WHAT MAKES A GOOD TEACHER	395
Teuta Iljazi	395
CONTEMPORARY SCHOOL AND ITS EDUCATIONAL COMPONENT	401
Emilija Petrova Gjorgjeva	401
Nikolche Gjorgjev	401
FAMILY AS A FACTOR IN CREATING ECOLOGICAL CULTURE OF STUDENTS IN PRIMARY EDUCATION	405
Snezana Stavreva Veselinovska	405
Snezana Kirova	405
ANALYSIS OF CONTENTS COVERING ENVIRONMENTAL TOPICS IN TEXTBOOKS FOR CONTEMPORARY ENGLISH LANGUAGE	415
Snezana Kirova	415

Snezana Stavreva Veselinovska.....	415
MEDIA TEXTS AND TEACHING BUSINESS ENGLISH IN PROFESSIONAL EDUCATION	423
Veselin Chantov.....	423
STUDENTS' DISCOURSE IN THE CLASSROOM: GENDER ROLES AND STEREOTYPES.....	429
Valentina Bošković Marković	429
THE STUDY ON THE INTERACTIVE METHODS AND TECHNIQUES IN THE LITERARY AND EDUCATIONAL DISCOURSE.....	433
Margarita Dimitrova	433
Vasil Dimitrov	433
RESEARCH ON THE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF THE 6-YEAR OLDS	439
Delyana Chuhovska	439
THE ROLE OF THE EXPERIMENTAL AND RESEARCH ACTIVITY IN THE PRIMARY SCHOOL DURING THE CLASSES OF "MAN AND NATURE"	445
Tsvetomira Ivanova	445
THE POSSIBILITIES OF A QUESTION AND VOTE SYSTEM (TURNING POINT) AND THEIR APPLICATION IN THE PROCESS OF TRAINING OF STUDENTS IN THE PROFESSIONAL FIELD OF HEALTHCARE.....	451
Katya Mollova	451
Kremena Miteva.....	451
Hristina Milcheva.....	451
Mariyana Petrova	451
Anushka Uzunova.....	451
ANGER PRONENESS AND DISSOCIATIVE EXPERIENCES AND IN LATE ADOLESCENT FEMALES WITH DIFFERENT ATTACHMENT STYLES	455
Plamen Angelov Tzokov.....	455
INDIVIDUAL PSYCHOLOGY AND MODERN BULGARIAN EDUCATION	459
Valentina Sharlanova	459
PEDAGOGICAL DIAGNOSTICS OF THE EMOTIONAL AND EVALUATIVE ATTITUDE OF FIRST GRADERS TO SCHOOL.....	465
Alife Cherkez	465
MODEL OF SOCIAL AND PEDAGOGICAL WORK WITH ABANDONED CHILD.....	471
Iskra Petkova.....	471
THE INFLUENCE OF THE EDUCATIONAL PROCESS FOR PSYCHOTHERAPY ON THE ABILITY TO EMPATHY, IN STUDENTS WHO TAKE PART IN EDUCATION DURING ONE YEAR.....	479
Mirjana Jovanovska Stojanovska.....	479
THE KEY FACTORS FOR IMPROVING SELF-EVALUATION.....	483
Dzulzada Ajvazi-Rama	483
CONCEPTS FOR PROJECT SUCCESS	489
Stefan Radev	489
ASSESSMENT AND CONCLUSIONS OF THE EFFECT OF THE EUROPEAN UNION FINANCING IN THE BULGARIAN MUNICIPALITIES	495
Petko Petkov	495
GENESIS AND DEVELOPMENT OF ECONOMICS AS A SOCIAL SCIENCE	499
Katerina Dukoska.....	499
Stojan Dukoski.....	499
Marija Stojanova.....	499

DEVELOPMENT OF LOGISTICS IN BULGARIA.....	503
Venelin Terziev.....	503
Vanja Banabakova	503
Marya Ilcheva	503
APPLYING GUERRILLA MARKETING TO GAIN COMPETITIVE ADVANTAGES FOR FOOTWEAR COMPANIES IN MACEDONIA.....	511
Mila Zibak-Dimkovska	511
Frosina Nikolovska	511
Marija Stojanova.....	511
CAUSE-EFFECT RELATIONSHIP BETWEEN COSTUMER CAPITAL AND COMPETITIVE ADVANTAGE IN PRIVATE SECTOR	517
Driton Sylqa	517
Hafir Gashi	517
ECONOMIC ANALYSIS OF MONOPOLY TRADE.....	523
Shaqir Elezaj	523
ECONOMIC POLICIES, ACHIEVEMENTS AND CHALLENGES OF MACEDONIA	527
Mahije Mustafi.....	527
Pakize Bilall	527
THE ROLE OF THE FOREIGN TRADE AND THE FOREIGN TRADE EXCHANGE OF MACEDONIA IN LAST DECADE (2007-2016).....	533
Neritan Turkeshi	533
THE ROLE OF THE STATE IN GLOBAL ECONOMY.....	541
Jovica Palashevski	541
COGNITIVE PROCESSES AND INNOVATION	547
Semrija Smailović.....	547
Muradif Hajder.....	547
DIFFICULTIES IN THE DIVISION OF POWERS BETWEEN THE CO-WORKERS	553
Venelin Terziev.....	553
Vanja Banabakova	553
Svilen Stefanov	553
Marin Georgiev.....	553
GLOBAL HEALTH DIPLOMACY TRENDS - CASE OF KOSOVO.....	561
Naser Rugova.....	561
Astrit Ajeti	561
Erza Mulaj.....	561
ELDERLY AND OLDER PEOPLE HEALTH AND SOCIAL PROTECTION WITH IN SOCIAL COMMUNITY	567
Katya Popova	567
ANALISYS OF THE SUPPORT SERVICES IN THE SOUTH-WEST PLANNING REGION FOR THE DEVELOPMENT OF RURAL TOURISM	573
Michael Risteski.....	573
Gabriela Rakichevikj	573
CREATIVE TOURISM IN RURAL AREAS - A RELIABLE TOOL FOR SOCIO-ECONOMIC RENAISSANCE.....	579
Plamen Stoyanov	579
„KNOWLEDGE ABOUT KNOWLEDGE“ IN TOURISM	583
Vidoje Stefanović.....	583

Milan Grujović.....	583
Gordana Petrović	583
PERSONAL HYGIENE OF EMPLOYEES – CCP IN THE PROCESS OF FOOD PREPARATION	
(Case study – implementation of HACCP in Hotel SILEKS – Ohrid)	591
Tosho Chochoroski	591
Gabriela Rakicevikj	591
Simona Martinoska	591
WELLBEING TOURISM MANAGEMENT IN BALKAN (BULGARIAN EXPERIENCE)	
Krasimira Staneva.....	597
SUSTAINABLE TOURISM: MEANING AND THEORETICAL GROUNDING	
Daniela Koteska Lozanoska.....	601
SEGMENTS OF RURAL TOURISM IN THE MALESHEVO REGION IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA	
Vladimir Kitanov	605
LEADERSHIP SKILLS IN THE FIELD OF HEALTH MANAGEMENT.....	
Nikola Georgiev.....	609
PERCEPTION OF LEADERSHIP STYLES AND PROFESSIONAL EXPERIENCE OF EMPLOYEES IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS	
Zana Miftari – Reka	613
MOTIVATION OF EMPLOYEES AT THE WORKPLACE.....	
Baki Koleci	619
ORGANIZATIONAL CULTURE AND ORGANIZATIONAL PERFORMANCE FACTORS WITH THE SPECIAL FOCUS ON KOSOVO BANKING SYSTEM	
Fehmi Mehmeti.....	623
Berat Aqifi	623
REGRUTATION AND SELECTION.....	
Violeta Koleci	631
HOW MANAGEMENT CAUSES STRESS IN WORKPLACE?.....	
Stefan Grujičić	635
Milenka Vranes-Grujicic	635
Radonjic Dragan	635

SEGMENTS OF RURAL TOURISM IN THE MALESHEVO REGION IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA

Vladimir Kitanov

University ‘Goce Delchev’ Stip, Republic of Macedonia vladimir.kitanov@ugd.edu.mk

Abstract: In the last few years, the importance of rural development has been intensively emphasized and the development of rural tourism, which, as the most recognizable form of tourist services, due to its complexity of services, provides an opportunity for development of rural areas. The development of rural tourism does not require anything special, but a revitalization of the already existing, which gives a new purpose, a new dimension, and that is the touristic. The revitalization of rural areas, in terms of sustainability of the overall development, is a necessary process of preserving the rural areas as primary production areas of food and other goods, specific areas with emphasized natural, traditional, cultural and historical elements, oases of green areas and ecological balance, and finally - as areas of peace and rest of the dynamic and stressful city life.

At a time when there is much talk, writes, discusses the upper boundary of the construction of objects that will be intended for tourism, when creating very strong pressure on the space due to the construction of new facilities, rural tourism in a completely different way tries to unite and organize the space. Rural tourism does not need to build new capacities, on the contrary, it faces challenges AS how to use the existing structures in the best and the most quality way.

Keywords: rural tourism, development, segments, natural wealth.

СЕГМЕНТИ НА РУРАЛНИОТ ТУРИЗАМ ВО МАЛЕШЕВСКИОТ РЕГИОН ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Владимир Китанов

Универзитет “Гоце Делчев”, Штип, vladimir.kitanov@ugd.edu.mk

Апстракт: Последниве неколку години интензивно се дава значење и се зборува за развојот на руралниот туризам¹⁴², кој како најпрепознатлив посебен облик на туристички услуги, поради својата комплексност на услуги, дава можност за развој на руралните подрачја. Развојот на руралниот туризам не бара ништо посебно ново, туку ревитализација на веќе постоечкото, на кое се дава нова намена, нова димензија, а тоа е туристичката. Ревитализацијата на руралните подрачја, во смисла на одржливост на севкупниот развој, е неопходен процес на зачувување на руралните простори како примарни производни подрачја на храна и останати добра, специфични подрачја со нагласени природни, традициски, културни и историски елементи, оази на зелени површини и еколошка рамнотежа, и на крај – како подрачја на мирот и одморот од динамичниот и стресен градски живот.

Во време кога многу се зборува, пишува, расправа за горната граница на изградба на објекти кои ќе бидат наменети за туризмот, кога се создава многу силен притисок на просторот поради градба на нови капацитети, руралниот туризам на сосема поинаков начин се обидува да го обедини и организира просторот. Руралниот туризам нема потреба од изградба на нови капацитети, туку напротив, се соочува со предизвици **КАКО** на најдобар и најквалитетен начин да ги искористи веќе постоечките структури.

Клучни зборови: рурален туризам, развој, сегменти, природно богатство.

Процесот на развојот на руралниот туризам, кој е во самиот почеток, претставува голем неискористен потенцијал¹⁴³. Имајќи во предвид дека неговиот развој ќе создаде нови вредности во

¹⁴² Рурален туризам претставува заедничко име за сите посебни облици на туризмот во руралните подрачја.

¹⁴³ Светската туристичка организација (UN-WTO) смета дека постои голем потенцијален пазар за руралниот туризам. Сепак, малку истражувања се направени за да се утврди вистинската големина на овој пазар. Се претпоставува дека 3 % или 23 милиони од сите меѓународни туристички патувања се темелат на руралниот туризам, иако кај нас домашната побарувачка за руралниот туризам е скоро непозната, додека во некои земји е доста истакната и значајна (на пример: Германија, Унгарија, Италија, франција, Англија).

руралните подрачја, сметам дека треба да биде во иднина приоритет на сите туристички заедници и да го заземе вистинското место во акционите планирања на нашата држава. Во овој процес на развој, природно е да се појавуваат неброени потешкотии, независно дали се административни, бирократски, организациски, финансиски или други. Потешкотиите се воочуваат во сеуште недефинираната категорија на руралниот туризам, како дејност, големиот број прописи и акти кои го закочуваат брзиот просперитет и поголемите инвестициски циклуси во овој сегмент¹⁴⁴.

При анализа на многу студии, се издиференцираа различни типови на туристи-посетители кои го посетуваат руралниот простор, во зависност од повеќе фактори кои влијаеле при изборот на видот туризам. Такви релевантни сегменти се:

Еднодневни посетители – овој сегмент е од особено значење бидејќи се очекува поголем пораст на побарувачка, во близина на поголемите урбани центри.

Посетители на краток одмор – делење на одморот на повеќе кратки сегменти, како општ тренд е видлив и во руралниот туризам, каде што се бараат повеќе доживувања, за помалку време.

Семејства со деца – за оваа категорија туристи треба посебно да се води грижа во однос на сигурноста, безбедноста на децата и нивната забава.

Повозрасна популација – руралните дестинации се популарни одредишта за повозрасната популација, која ја почитува руралната традиција, мирот, можноста за лесна рекреација – како што се прошетките. Би требало да се води сметка за посебните потреби на овој сегмент, како што се сигурноста, удобноста и прехранбените навики/диетални барања.

Посебни интереси – последните неколку години сè поголем е интересот за руралните подрачја помеѓу групите со посебни интереси, како што се велосипедисти или шетачи, но почнува полека да се појавуваат и специјализираните групи, на ено-гастрономи, набљудувачи на птици, љубители на етнологијата и сл.

Групи – овде првенствено мислиме на групи на школски деца, групи со постари лица (разни клубови и здруженија), групи со посебни интереси.

Поради сето горенаведено, се укажа голема потреба од формирање одредена „рамка“, која ќе ги поедностави процедурите во понатамошниот развој на руралниот туризам и да ги подготви сите селски домаќинства пред големиот предизвик што го носи новото време и приближувањето до европските интеграции и ускладување со достигнатите норми на Заедницата. Така, во 2007 година е создадена Националната стратегија за руралниот туризам која претставува насочувач на локалните управи за идните акциони планирања за развој на поединечните општини.

Имајќи во предвид дека руралниот туризам е комплексен вид на туризам, кој се состои од низа видови и подвидови, овде ќе бидат елаборирани видовите кои според мене се најпрепознатливи за руралниот простор, а воедно се и тренд во светот:

1. Еко туризам
2. Туризмот во селските домаќинства,
3. Туризмот во заштитени делови на природата
4. Гастрономски туризам

Еко туризмот претставува начин на патување на современите и еколошки свесните туристи кои сакаат да ја заштитат околината на дестинацијата која ја избрале, како и локалната заедница и културното наследство. Со други зборови, таквите туристи не размислуваат на тоа да добијат што повеќе за парите кои ги вложиле, платиле, туку сакаат што помалку да влијаат на подрачјето кое одлучиле да го посетат, притоа внимавајќи и локалната заедница, за возврат да добие приход кој и осигурува егзистенција. Тоа значи дека таквите туристи ќе преферираат конзумација на домашни производи, по можност од еколошка, односно органска природа, како и запознавање со обичаите и културата на наслението од тој крај. Многу често ваквиот вид на туризам се врзува со посета на природните вредности, како што се на пример националните паркови. Таквите патници внимаваат и на начинот на превозот до одбраната дестинација, така да, многу од нив ќе ги остават своите автомобили и ќе ги заменат со железница, имајќи во предвид дека таа помалку влијае на загадувањето на околината, за разлика од нивните автомобили.

¹⁴⁴ Во Европа, на руралниот простор се посветува особено внимание во последните 20 години. Тоа го потврдува содржината на Стратегијата за рурална Европа, Европскиот совет за села и мали градови - ECOVAST (1994). Помеѓу другото, во оваа Стратегија стои: „Руралниот туризам треба да биде унапреден на начин кој е складен со приватноста и капацитетот на подрачјето кое е наменето за прифаќање на гостите“.

Туризмот во селските домаќинства е добро дефиниран сегмент на руралниот туризам кој овозможува на селаните проширување на нивните дејности и збогатување на нивните производи, а претставува само мал дел од руралниот туризам и стопанството воопшто. Сепак, во некои европски земји, влијанието на туризмот во селските домаќинства е доста значаен за туристичките сместувања. За тестирање на можностите на основање на туризмот во селските домаќинства се наведува контролна листа на прашања кои ќе помогнат на заинтересираните да донесат квалитетни одлуки и активности во крајот каде што сакаат да го развиваат овој вид на туризам.

Освен проблемот на осигурување на потребните финансиски средства и условите кои треба да се исполнат за да може да се реализира туризмот во селските домаќинства, најмногу дилеми се јавуваат во заземањето ставови кон традициските важности кои се вградени во новиот туристички производ. Улогата на традицијата во обликувањето на туристичката понуда на селските домаќинства претставува една од многуте специјализирани теми кои се битни за основање и работа на сите туристичко-селски домаќинства. Се поставува прашањето зошто е тоа така? Одговорот треба да го бараме во карактеристичноста на туризмот во селските домаќинства и во очекувањата на туристите да се запознаат со сите традициски обележја во самото домаќинство, но и во пошироката околина, односно во подалечното опкружување. Станува збор за традиција која е сочувана во физички облик: во изгледот на околината, организацијата на населбите, уреденоста на дворовите, изгледот на куките и нивните внатрешности, но и за традиција која е во нематеријална смисла, во обичаите, легендите, песните, заедништво и многу практични знаења. Токму сочуваноста на традициските важности на руралниот простор и селските домаќинства во него, го одредуваат степенот на нивната туристичка привлечност. Туристите не сакаат да посетуваат рурални простори, ниту пак селски домаќинства на кои ништо не се случува од нивните традиционални начини на живот и работа. Треба да потенцирам дека негувањето на природните убавини на руралниот простор, исто така претстауваат дел од селската традиција.

Гастрономскиот туризам нуди можност туристите да се запознаат и да ги конзумираат сите традиционални јадења и пијалоци, препознатливи за регионот. Медот посебно треба да се промовира во овие краишта, бидејќи алтернативната медицина нуди големи можности за лекување на дишните патишта, поволно делува кај болестите кај крвните садови, бидејќи ја поттикнува циркулацијата на крвта, ја подобрува работата на црниот дроб, се препорачува за смирување, за несоница, за смирување на надразнетиот нервен и пробавен систем и сл. Посебно за истакнување е малешевскиот компир и малешевското сирење, за кој туристите доаѓаат на еднодневни посети, со цел да ги набават овие прочувени производи.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- [1] Ахил Теохаров, *Монографија на манастирот „Св. Архангел Михаил во Берово“*, Манастир „Св. Архангел Михаил“, Берово, 1968.
- [2] Bahtijevic F., Siber S., Borovic M., Kapustic: *Organizaciska teorija*. Informator, Zagreb, 1991.
- [3] Beeton S: *Ekotourism*. CSIRO Publishing Paperback, 1998.
- [4] Благоја Алексов, *Берово низ просторот и времето (хроника)*, Алексов Б., Берово, 2003.
- [5] Blaže Ristovski, *Macedonia and the Macedonian people*, SIMAG Holding, Vienna, 1999.
- [6] Драган Арсовски, *Школството во Пијанец, Европа '92*, 1999.
- [7] Димитар Бојациевски, *Туризмот во Македонија*, Слово, Скопје, 2001.
- [8] Душан Нејков; *Политика на развојот на туризмот во Југославија*; Универзитет во Битола, Факултет за туризам и угостителство, Охрид, 1984.
- [9] Група автори: *Демографски региони во С.Р. Македонија*; Економски институт, Скопје, 1971.

